

कृषी विभागाच्या केंद्र व राज्य पुरस्कृत योजना

विद्यार्थी मित्रहो, इतकी शेती व्यवसायासंबंधी माहिती वाचल्यानंतर तुम्हाला वाटत असेल की या सर्वाला पैसा कुठून आणायचा ? शिवाय जमिनीचे प्रदूषण रोखले पाहिजे, आधुनिक तंत्राचा वापर झाला पाहिजे, शिवाय आर्थिक प्रगतीही साधली गेली पाहिजे. हे सर्व आपण करू शकू ? अशी शंका येते ना ?

पण नाही, हे सर्व एकावेळी आपण शक्य करू शकतो. आहे की नाही आश्चर्य ? कसे काय ? वाचा तर मग पुढील माहिती कारण यात कृषि विभागाच्या केंद्र व राज्य पुरस्कृत काही योजनांची माहिती दिली आहे.

कृषी विभागाच्या केंद्र व राज्य पुरस्कृत योजना :

कृषी विभागामार्फत विविध राज्य/केंद्र पुरस्कृत योजना राबविल्या जातात. यामध्ये केंद्र पुरस्कृत पुष्पोत्पादन विकासाची योजना, केंद्रपुरस्कृत गांडूळ खत उत्पादन युनिट उभारणी करणे, केंद्रपुरस्कृत फळांच्या विकासाची योजना, तुषार, ठिबक, हरितगृह इत्यादी तंत्रज्ञानाचा प्रसार, जैविक किटकनाशके निर्मितीसाठी उत्पादकांना भांडवली अर्थसहाय्य, ऊस पाचटापासून कंपोष्ट खत तयार करणे, आंतरराष्ट्रीय प्रदर्शनामध्ये कृषी उद्योजकांचा सहभाग इत्यादी योजना राबवितात. यापैकी काही योजनांची माहिती पुढीलप्रमाणे आहे.

१) तुषार, ठिबक सिंचन तंत्रज्ञानाचा प्रसार करण्याची योजना :-

भूगर्भातील पाण्याच्या पातळीमध्ये दिवसेंदिवस होत असलेली घट व पावसाचा अनियमितपणा यामुळे उपलब्ध पाण्याच्या साठ्याचा काटकसरीने आणि नियोजनबद्ध वापर करण्याकरिता ठिबक व तुषार सिंचन पद्धतीचा अवलंब राज्यातील शेती विकासासाठी अपरिहार्य बनला आहे. तुषार व ठिबक सिंचन कार्यक्रमाचा प्रचार व प्रसार योग्य प्रकारे व अतिशय परिणामकारकपणे करण्याकरिता राज्य पुरस्कृत व केंद्र पुरस्कृत ठिबक सिंचन योजना सन १९८६-८७ पासून राबविण्यात येत आहे. तसेच सन १९९९-२००० पासून राज्यातील विविध पाटबंधारे विकास महामंडळाकडून या योजनेकरिता निधि उपलब्ध होत आहे.

राज्य शासनाने या योजनेमध्ये अनुदानाच्या दरात भरीव वाढ केलेली असून ठिबक सिंचन बसवणाऱ्या शेतकऱ्यांना ७५% व ९०% २ हेक्टर मर्यादेपर्यंत अनुदान असते. या योजनेचा लाभ फळ पिकासह इतर सर्व पिकांना देण्यात येतो. प्रशासकीय मान्यतेनुसार ठिबक सिंचन संचाचे अनुदान खालीलप्रमाणे.

घटक	शेतकरी संवर्ग	केंद्रशासनाच्या योजनेनुसार देय अनुदान	राज्यशासनाच्या योजनेनुसार देय अनुदान
ठिबक सिंचन	अ) सर्वसाधारण शेतकरी ब) अल्प/अत्यल्प व महिला भूधारक क) अनुसूचित जाती जमाती भटक्या व विमुक्त जमाती	खर्चाच्या ३५% किंवा जास्तीत जास्त १६,००० रु. प्रति हेक्टर, ४ हेक्टर मर्यादिपर्यंत खर्चाच्या ५०% किंवा जास्तीत जास्त २२,५०० रु. प्रति हेक्टर, ४ हेक्टर मर्यादिपर्यंत खर्चाच्या ५०% किंवा जास्तीत जास्त २२,५०० रु. प्रति हेक्टर, ४ हेक्टर मर्यादिपर्यंत	खर्चाच्या ७५% किंवा जास्तीत जास्त ३२,००० रु. प्रति हेक्टर, २ हेक्टर मर्यादिपर्यंत खर्चाच्या ७५% किंवा जास्तीत जास्त ३२,००० रु. प्रति हेक्टर, २ हेक्टर मर्यादिपर्यंत खर्चाच्या ९०% किंवा जास्तीत जास्त ३२,००० रु. प्रति हेक्टर, २ हेक्टर मर्यादिपर्यंत

तथापि १० टक्क्यांमधील ७५% अनुदान पहिल्या हप्त्यात व उर्वरित १५% अनुदान संबंधित विभागाकडून (आदिवसी व समाजकल्याण विभाग) प्राप्त झाल्यानंतर लाभार्थ्यांस देण्यात येते. या योजनेत तुषार सिंचन घटकाचे अनुदान पुढीलप्रमाणे -

तुषार सिंचन - तुषार सिंचन योजनेमध्ये ५०% किंवा १२,००० रु. याप्रमाणे प्रति हेक्टर २ हेक्टर मर्यादिपर्यंत अनुदान देय आहे.

२) रोजगार हमी योजनेतून शेतकऱ्याला राज्यशासनार्फत मदत -

१) आंबा - आंबा कलमासाठी हेक्टरी १०० झाडासाठी ३४,३८५ रु. अनुदान देतात. हे अनुदान तीन वर्षे टप्प्याटप्प्याने देतात. झाडांतील अंतर १० x १० मी. असावे.

२) चिक्कू - चिक्कू कलमासाठी हेक्टरी १०० झाडासाठी ३३,८८० रु. अनुदान तीन वर्षांच्या टप्प्यामध्ये देतात. दोन झाडातील अंतर १० x १० मी. असावे.

३) पेरू - पेरू कलमासाठी हेक्टरी २७७ रोपांसाठी २६,९४१ रु. अनुदान तीन वर्षांच्या टप्प्यामध्ये देतात. दोन झाडातील अंतर ६ x ६ मी. असावे.

४) नारळ - नारळ कलमासाठी हेक्टरी १५० रोपांसाठी २८,१३३ रु. अनुदान तीन वर्षांच्या टप्प्यात देतात. दोन झाडातील अंतर ८ x ८ मी. असावे.

५) केळी - केळी झाडासाठी हेक्टरी ४४४४ रोपांसाठी १५,००० रु.अनुदान तीन वर्षांच्या टप्प्यामध्ये देतात. दोन केळी रोपातील अंतर ५ इ ५ मी. असावे.

६) काजू कलम - काजू कलमासाठी हेक्टरी २०० झाडासाठी २२,५८४ रु.अनुदान तीन वर्षांच्या टप्प्यात देतात. दोन झाडातील अंतर ७ x ७ मी. असावे. हे काजू फलोत्पादन 'राष्ट्रीय फलोत्पादन अभियान' केंद्रसरकारमार्फत योजनेतून अनुदान देतात. जर केंद्राचे अनुदान नसेल तर राज्यशासनाकडून हेच अनुदान दिले जाते.

वरील फळ अनुदानासाठी कमीत कमी २० गुंठे व जास्तीत जास्त ४ हेक्टर शेतीमध्ये या योजना राबविता येतात.

३) गांडूळ खत निर्मितीसाठी उत्पादकांना भांडवली अर्थसहाय्य -

ही केंद्रपुरस्कृत योजना आहे. राज्यातील शेतकऱ्यांना मोठ्या प्रमाणावर आपल्या शेतामध्ये गांडूळ खताचा वापर करण्यासाठी गांडूळ खताचे मोठ्या प्रमाणावर उत्पादन करण्यासाठी लहान शेतकरी, ज्या शेतकऱ्यांकडे फळ शेती, फुलशेती आहे, असे शेतकरी, अशासकीय संस्था, राज्यातील फळरोपवाटिका, कृषि विद्यालये, सहकारी पाणी वाटप संस्था, साखर कारखाने, सूत गिरणी, ग्रामपंचायत, कृषि विज्ञान केंद्र यांना शेड उभारणीसाठी व गांडुळे उपलब्ध करण्यासाठी रुपये ५०००/- प्रति युनिट अनुदानाची योजना २०००-२००१ मध्ये नियोजित केली गेली. या योजनेअंतर्गत शासकीय तालुका बीज गुणन क्षेत्रावरील गांडूळखत विक्रीकरिता ५०% अनुदानाची योजना केली आहे. यासाठी १५० लक्ष रु. तरतूद आहे.

जैविक किटकनाशक -

जैविक किटकनाशके निर्मितीसाठी उत्पादकांना भांडवली अर्थसहाय्य.

ही केंद्रपुरस्कृत योजना आहे. राज्यात रासायनिक किटकनाशकाचा कमीत कमी वापर करून जैविक औषधाचे वापरस प्रोत्साहन दिले जात आहे. तथापि एकूण पिकाखालील क्षेत्र लक्षात घेता जैविक औषधांची उपलब्धता फारच कमी आहे. कारण जैविक औषधांचे उत्पादन, वहातूक, साठवणूक व विक्री या बऱ्याच अडचणी निर्माण होत असल्यामुळे खाजगी संस्था/उत्पादक या औषधांचे उत्पादन करण्याकडे फारसे आकर्षित होत नाही. या सर्व बाबींचा विचार करून ग्रामीण स्तरावर शेतकऱ्यांना जैविक औषधे वेळेवर उपलब्ध होण्याच्या दृष्टीने जैविक औषधे निर्मितीसाठी अर्थसहाय्य देण्याची ही केंद्रपुरस्कृत योजना आहे. या योजनेअंतर्गत उत्पादकांना सन २०००-२००१ या वर्षी व तदनंतर बँकेमार्फत अथवा स्वखर्चाने

उभारणी करण्यात आलेल्या प्रकल्पास योजनेचे अनुदान देय आहे. यामध्ये दोन किंवा दोनपेक्षा जास्त प्रकारच्या जैविक औषधांची निर्मिती करणे उत्पादकास बंधनकारक आहे. या कार्यक्रमांमध्ये खाजगी उत्पादक स्वयंसेवी संस्था, सेवाभावी संस्था, व सहकारी संस्था यांना सहभागी होता येईल. लाभार्थी कृषि पदवीधर/पदविकाधारक असल्यास त्यास या योजनेत प्राधान्य देणेत येते. या योजनेअंतर्गत २५% किंवा जास्तीत जास्त २ लाख रु. या कमाल आर्थिक मर्यादित प्रत्येक युनिटला अर्थसहाय्य देतात.

उद्यानपंडित पुरस्कार :

जागतिक व्यापार संघटना व आंतरराष्ट्रीय शेती करारामध्ये शेती क्षेत्रांसमोर नवीन आव्हानाबरोबरच संधी सुद्धा प्राप्त झालेली आहे. आंतरराष्ट्रीय शेतीविषयी जागतिक करार झाल्यामुळे यापुढील काळामध्ये शेतकऱ्यांमध्ये मोठ्या प्रमाणावर जागृती निर्माण करून दर्जेदार उत्पादन वाढ व मूल्यवर्धनासाठी प्रेरणा निर्माण करणे गरजेचे आहे. देशाच्या आर्थिक विकासात फलोत्पादनाचे वाढते महत्त्व लक्षात घेता जागतिक बाजारपेठेत फलोत्पादन अधिक स्पर्धाक्षम बनविणे क्रमप्राप्त झाले आहे. या अनुषंगाने राज्यात फलोत्पादन क्षेत्रात (फळपिके, भाजीपाला, मुळे व कंदमुळे, मसाला पिके, फूलपिके) उल्लेखनीय कामगिरी करणारे शेतकरी, संशोधक, संशोधन संस्था, बागायतदार संस्था इ.चा गौरव करून इतर शेतकऱ्यांना अधिकाधिक उत्पन्न घेण्यास प्रवृत्त करून स्पर्धेची भावना निर्माण करण्यासाठी राज्यात 'उद्यान पंडित' पुरस्कार देण्याची योजना राष्ट्रीय फलोत्पादन अभियानांतर्गत राबविण्यात येत आहे.

योजनेचा उद्देश - शेतकऱ्यांनी सेंद्रिय शेतीचा वापर करून आधुनिक तंत्रज्ञानाचा वापर करावा, नाविन्यपूर्ण उपक्रम राबवावेत, निर्यातक्षम उत्पादन मिळवावे, पिकांचा गुणात्मक दर्जा वाढवावा, औषधी, सुगंधी वनस्पतींची लागवड करावी. अशा विविध उद्देशाने ही उद्यान पंडित पुरस्कार योजना सुरू केली आहे.

लाभार्थी निवडीचे निकष व अटी -

(१) लाभार्थी हा फलोत्पादन क्षेत्रात भरीव काम करणारे, वैयक्तिक शेतकरी व सहकारी, स्वयंसेवी बागायतदार संघ इ. पात्र असतात. (२) आधुनिक तंत्राचा वापर करणारा हवा. (३) कृषीसंदर्भात इतर कोणताही पुरस्कार प्राप्त नसावा. (४) जमिनीची कागदपत्रे उदा. ७/१२ उतारा ८ अ सादर करावा. (५) कर्जाबाबत थकबाकीदार नसावा याचा पुरावा जोडावा. (६) कोणतेही मानधन, वेतन, पेन्शन घेणारा नसावा. (७) चरित्र्य निर्दोष हवे. (८) स्पर्धा, प्रदर्शनातील सहभाग पुराव्यानिशी द्यावा. (९) तो शेतकरी आदर्श शेतकरी हवा त्याचा संबंधित परिसरात त्या शेतकऱ्याने फायदा करून दिलेला असावा. इतरांना

मार्गदर्शन केलेल्या किमान १० शेतकऱ्यांची यादी जोडावी. (१०) शेतकरी (लाभार्थी) फलोत्पादन पिकांची निर्यात, प्रक्रिया स्वतः करत असल्याची मागील तीन वर्षांची भौतिक व आर्थिक माहिती द्यावी.

अनुदानाचे स्वरूप - राज्यातील कृषी विभागाच्या प्रत्येक जिल्ह्यातून एक याप्रमाणे पुरस्कार देण्यात येतात. १५,००० रु. रोख बक्षिस, प्रमाणपत्र, स्मृतीचिन्ह (रौप्यपदक) व सादर पुरस्कार वितरण समारंभाचे आयोजन यासाठी येणाऱ्या खर्चासहित जास्तीत जास्त ८.५० लाख रु. अनुदान तरतूद सन २००५-०६ साठी केली आहे.

योजना राबविण्याची पद्धत -

प्रत्येक जिल्ह्यातून अनेक प्रस्तावातून किमान एक प्रस्ताव राज्यस्तरीय समितीकडे पाठविणे अनिवार्य आहे. जिल्हा अधिक्षक कृषी अधिकारी प्रत्यक्ष पहाणी करून शिफारस या प्रस्तावासोबत जोडतात, व राज्यस्तरावरील समितीकडे पुढील कार्यवाही होते व उद्यान पंडित पुरस्कार जाहिर करतात. यावर्षी (२००५-०६) साठी श्री. बाळासाहेब चव्हाण या तळसंदे, ता. हातकणंगले, जिल्हा कोल्हापूर येथील शेतकऱ्याला या पुरस्काराचा सन्मान मिळाला. राज्यात एकूण ३३ शेतकऱ्यांना हे पुरस्कार जाहीर झाले त्यापैकी एक श्री. चव्हाण होत. अशा प्रकारे स्थानिक परिसरातील शेतकऱ्यालाही ही संधी मिळू शकते. यासाठी त्यांनी प्रयत्न करणे आवश्यक आहे.

विद्यार्थी मित्रहो, पाहिलंत अशा कितीतरी योजना शासनामार्फत शेतकऱ्याला दिल्या जातात पण शेतकरी हे सर्व माहिती करून घेतो का ? नाही. त्याच्यापर्यंत ही माहिती अज्ञानामुळे किंवा कृषी कार्यालयाशी संपर्क नसल्याने पोहोचत नाही पण आता मात्र तुम्ही ही माहिती सर्व स्थानिक परिसरातील सर्व शेतकऱ्यांपर्यंत पोहोचवा, बरं का. तुम्ही बहुतांशी विद्यार्थी शेतकऱ्यांची मुले आहात घरी जरी प्रत्येकाने ही माहिती सांगितली तरी खूप मोठा फायदा होईल व आपला शेतकरी सधन व्हायला मदत होईल. शिवाय एखादा शेतकरी उद्यान पंडित पुरस्कार विजेताही ठरेल होय ना ?
